

Laura Hollsten ja Salla Tuori

Avoim ja vapaa kaikille, varsinkin eurooppalaisille

Suomalaissiirtolaisten utooppinen yhteisö Dominikaanisessa tasavallassa

1929–1944

Ryhmä suomalaisia vegetaristeja ja luonnonparannusaatteen kannattajia perusti vuonna 1929 utopiyhteisön Dominikaaniseen tasavaltaan osaksi Villa Vásquezin monikansallista siirtokuntaa. Tämä yhteisö, jota kutsuttiin suomalaisittain Viljavakaksi, sijaitsi maan luoteisosassa lähellä Haitin rajaa ja se oli toiminnassa viisitoista vuotta. Siirtokunnan tarina nivoutuu samanaikaisesti käynnissä olleeseen haitilaisten joukkomurhaan, jonka aikana presidentti Trujillo murhasi tuhansia haitilaisia ja haitilaistaustaisia ihmisiä armeijan ja poliisin avustuksella.¹ Joukkomurha ylitti uutiskynnyksen myös Suomessa, kun Joensuussa, Jyväskylässä ja Pieksämäellä ilmestynyt sanomalehti *Laatokka* uutisoi 25.1.1938 Dominikaanisessa tasavallassa edellisenä vuonna tapahtuneesta verilöylystä:

San Domingo eli Dominikaaninen tasavalta, joka käsittää hieman yli puolet Haitin saaresta ja jossa asukkaita on 1 ½ miljoonaa [...] kuuluu totisesti Jumalan hylkäämiin maapallon osiin. Maailma ei saa koskaan tietoja tältä Kuuban ja Porto Ricon välillä olevalta suurelta saarelta. Poikkeuksena oli kuitenkin viime lokakuu, jolloin sähkösanomat kertoivat, että Dominikaanisen tasavallan sotilaat ja poliisit olivat tapaneet 5.000 saaren toisen tasavallan, Haitin, alamaista. [...]. Tämä hirvittävä verinäytelmä on kohdistanut maailman huomion päävastajaajaan, San Domingon presidenttiin, Rafael Trujilloo[n], 20. vuosisadan tyranniin. [...] Hän on murhauttanut tuhansia tasavallan asuk-

kaita, niiden joukossa etevimmät kirjailijat, tiedemiehet ja sanomalehtimiehet sekä istutusten omistajat, jotka ovat uskaltaneet panna vastalauseensa sitä vastaan, että tyranni on takavarikoinut heidän omaisuutensa. Vankilat ovat aina täynnä hänen uhrejaan.²

Haitilaisten joukkomurha oli osa Dominikaanisen tasavallan kolonialistista rotupolitiikkaa, jossa haitilaisia ja haitilaistaustaisia, ennen kaikkea mustia asukkaita, syrjittiin kulttuurisesti, taloudellisesti ja poliittisesti samalla kun valkoisten eurooppalaisten maahanmuuttoa suosittiin.³ Tarkastelemme artikkelimme suomalaisyhteisöä osana tätä Dominikaanisen tasavallan kolonialistista rakennetta, johon kuviteltiin ja pakotettiin eri etnisiä ja rodullistettuja ryhmiä, kuten suomalaisia, saksalaisia, haitilaisia tai dominikaaneja. Sen lisäksi tarkastelemme ihannesiirtolaisuutta osana suomalaisen asutuskolonialismin historiaa. Utooppisella yhteisöllä ja ihannesiirtolaisuudella tarkoitamme tässä artikkelissa sellaista asutushanketta, jota jäseni tavoite elämästä luonnon kanssa sopusoinnussa ja joka asettui aikansa modernia, ja erityisesti teollista maailmankuvaa vastaan. Yksittäisillä siirtolaisilla oli kuitenkin monenlaisia motiiveja lähteä matkaan. Analysoimme suomalaissiirtolaisten kirjoituksia ja kertomuksia siirtokunnasta ja tarkastelemme niiden kautta suomalaisten suhdetta muihin etnisiin ryhmiin myös Suomessa vallinneiden rotukäsitysten näkökulmasta. Paneudumme yhtäältä siihen, millä tavalla suomalaissiirtolai-

1. Uhrien määrästä on vaihtelevaa tietoa, tutkijat ovat ilmoittaneet lukumääräksi 4 000–20 000 henkeä. Ks. Edward Paulino, Anti-Haitianism, Historical Memory, and the Potential for Genocidal Violence in the Dominican Republic. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* 3:1 (2006), 265–288.

2. Nykyaikainen tyranni. *Laatokka* 25.1.1938.

3. Milagros Ricourt, *The Dominican Racial Imagery. Surveying the Landscape of Race and Nation*. Rutgers University Press 2016, 34–35.

set hahmottavat eri etnisiä ryhmiä ja toisaalta siihen, millä tavalla he asettuivat osaksi paikallista yhteiskuntaa. Lisäksi analysoimme näiden käsitysten suhdetta rodullistamiseen. Rodullistamisella tarkoitamme niitä prosesseja, joilla rodullisia kategorioita luodaan kolonialismin kontekstissa.⁴ Suomalaisten läsnäolo Dominikaanisessa tasavallassa on hedelmällinen tapaustutkimus suomalaisten ja kolonialismin suhteesta, koska juuri Karibian alueen kolonisaatiosta lähti liikkeelle moderni käsitys ihmisistä rodullisina olentoina ja rodusta perustavanlaatuisesti kultuuria jäsentävänä kategoriana.⁵

Alun sitaatissa kuvattu verilöyly sijoittuu suomalaissiirtokunnan loppuvaiheeseen, jolloin suurin osa suomalaisista oli jo palannut kotimaahan. Osa oli kuitenkin jäänyt Dominikaaniseen tasavaltaan, toiset jopa pysyvästi. Sinne hakeutuille suomalaissiirtolaisille alue näyttäytyi (ainakin aluksi) terveellisenä ja hedelmällisenä paraatiisina, jossa tuoreita vihanneksia saattoi viljellä ympäri vuoden. Villa Vásquez oli valtion Monte Cristin provinssiin perustama riisin viljelykseen keskittyvä siirtokunta, jossa suomalaiset asuivat muista maista tulleiden siirtolaisten läheisyydessä. Enimmillään puolessa siirtokunnan taloista asui suomalaisia.⁶ Sijainti Haitin rajan

läheisyydessä johtui valtion pyrkimyksestä asuttaa seutua osana haitilaisiirtolaisuuden torjuntaa. Artikkelimme otsikon toinen osa on sitaatti Viljavakka-hankkeen johtohahmon, saarnaaja ja luontaisparantaja Oskari Jalkion kirjoituksesta *Terveys*-lehdessä huhtikuussa 1929. Tämä kuvaus Dominikaanisesta tasavallasta mahdollisuuksien maana, avoimena ja vapaana kaikille, jatkuu tarkennuksella ”varsinkin eurooppalaisille”. Suomesta utopiaa rakentamaan lähteneet siirtolaiset olivat näin jo lähtökohtaisesti osa paikallista, valtion toteuttamaa rotupolitiikkaa.⁷

Suomalaisten utooppisia siirtokuntahankkeita on aikaisemmin tutkittu lähinnä siirtolaishistorian sekä sosiaalisen ja poliittisen toiminnan viitekehyksissä.⁸ Tällöin keskiössä ovat olleet siirtokuntalaisten aatteelliset ja mahdolliset taloudelliset motiivit sekä kokemukset uudessa maassa. Vasta viime aikoina suomalaista siirtolaisuutta Amerikan mantereelle on alettu hahmottaa osana asutuskolonialismia.⁹ Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota suomalaisten rooliin ja osallisuuteen globaalien kolonialismin historiassa, joko taloudellisten kytkentöjen, kulttuuristen käsitysten tai eri alueiden hierarkkisiin suhteisiin perustuvan mentaalisen maantieteen puitteissa.¹⁰ Viljavakan yhteisön perustamista ja sen

4. Karim Murji & John Solomos, *Racialisation. Studies in Theory and Practice*. Oxford University Press 2005.

5. Walter Mignolo, *The Idea of Latin America*. Blackwell 2005; Anibal Quijano, Coloniality of Power, Eurocentrism, and Latin America. *Nepantla. Views from the South* 1:3 (2000), 533–580; Sylvia Wynter, Unsettling the Coloniality of Being/Power/Truth/Freedom. Towards the Human, After Man, Its Overrepresentation – An Argument. *CR. The New Centennial Review* 3:3 (2003), 257–337.

6. Lähteissä on hyvin niukasti tietoa muista asukkaista ja suomalaisten suhteista näihin. Joukossa oli ainakin saksalaisia ja osa suomalaisista seurusteli heidän kanssaan. Kaikki siirtokunnan asukkaat muodostivat yhdessä osuuskunnan. Valtion siirtokuntaan paalujen päälle rakentamat talot olivat hevosenkengän muodossa. Pellot olivat muutaman kilometrin säteellä asutuksesta. Katso Tilli Sonni, Suomalaisten siirtolaisten vaiheista Dominican tasavallassa. Julkaisematon käsikirjoitus. Siirtolaisuusinstituutin arkisto; Tellervo Eronen, Muistojeni Villa Vásquez. Lapsuuteni 1930-luvun Dominikaanisessa tasavallassa. Julkaisematon käsikirjoitus. Käsikirjoitus on Tellervo Eronen (o.s. Kemppi) pojanpojan Jukka Eronen hallussa. Katso myös Jukka Eronen sivu: <http://www.jukkaeronen.com/tellervo/>; Eevaleena Melkas, *Kaikkoavat paratiisit. Suomalaisten siirtokuntien aatteellinen tausta ja perustamisvaiheet Brasiliassa ja Dominikaanisessa tasavallassa n. 1925–1932*. Siirtolaisuusinstituutti 1999.

7. Oskari Jalkio, Kirje Santo Domingosta. *Terveys* 1.4.1929.

8. Suomalaisen siirtolaisuuden historiaa käsittelee esimerkiksi Reino Kero, *Suomalaisen siirtolaisuuden historia 1, Suureen länteen. Siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan*. Siirtolaisuusinstituutti 1996; Reino Kero, *Suomen siirtolaisuuden historia 2. Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Siirtolaisuusinstituutti 1997; Olavi Koivukangas, *Kaukomaiden kaipuu. Suomalaiset Afrikassa, Australiassa, Uudessa Seelannissa ja Latinalaisessa Amerikassa*. Siirtolaisuusinstituutti 1998. Utopiayhteisöjen historiaa käsittelee Melkas 1999; Mikko Saikku, Utopians and Utilitarians. Environment and Economy in the Finnish-Canadian Settlement of Sointula. *BC Studies* 154 (2007), 3–38; Teuvo Peltoniemi, *Kohti parempaa maailmaa. Suomalaiset ihanneyhteisöt 1700-luvulta nykypäivään*. Otava 1985.

9. Korhonen tässä numerossa; Salla Tuori, Settler colonial mentality in narratives of Finnish migrants in Brazil. Exploring gender and race identifications. Teoksessa Shirley Tate & Encarnación Gutiérrez Rodríguez (toim.) *Palgrave Handbook of Race and Gender*. Palgrave, tulossa; Samira Saramo, Lakes, Rock, Forest. Placing Finnish Canadian History. *Journal of Finnish Studies* 20:2 (2017), 55–76.

10. Esim. Suvi Keskinen, Intra-Nordic Differences. Colonial/Racial Histories, and National Narratives. Rewriting Finnish History. *Scandinavian Studies* 91:1–2 (2019), 163–181; Suvi Keskinen, Salla Tuori, Sari Irni & Diana Mulinari, *Complying*

vaiheita on käsitelty perusteellisesti aiemmassa tutkimuksessa. Erityisesti Eevaleena Melkaksen tutkimus Viljavakasta osana väitöskirjaa suomalaisista siirtokunnista Brasiliassa ja Dominikaanisessa tasavallassa vuosina 1925–1932 on vivahteikas esitys siirtokunnan ideologisesta taustasta ja sen vaiheista.¹¹

Artikkelimme lähdeaineistona ovat kaikki Kansalliskirjaston Historiallisesta sanomalehtikirjastosta löytämämme Viljavakkaa käsittelevät lehtikirjoitukset, joista useimmat ovat yhteisön perustajiin lukeutuvan kahden pariskunnan, Oskari ja Helmi Jalkion sekä Artturi ja Tilli Sonnin kirjoittamia.¹² Kirjoittajien tarkoituksena oli antaa myönteinen kuva siirtokunnasta ja sen periaatteista. Dominikaanisen tasavallan asukkaita käsitellään matkakertomuksen kirjoittajan silmin ja toisinaan lähetystyön näkökulmasta. Tilli Sonni kirjoitti myös laajan siirtokunnan oloja käsittelevän julkaisemattoman käsikirjoituksen, jonka tarkoituksena oli tallentaa Viljavakan vaiheita jälkipolville. Käsikirjoitus kuvailee pääasiassa tapahtumia siirtokunnan ensimmäisinä vuosina. Käytössämme on myös ollut lapsuutensa Viljavakassa viettäneiden Tellervo Erosen (o.s. Kemppi) julkaisematon, vuonna 1942 aloitettu mutta pääosin 1990-luvulla kirjoitettu muistelmateos.¹³ Lisäksi olemme käyttäneet Turun yliopiston yleisen historian siirtolaishistorian kokoelmia sekä Siirtolaisuusinstituutin arkistoon sisältyviä Dominikaanisessa tasavallassa ja Suomessa ilmestyneitä tiedotteita ja lehtihaastatteluja. Osa aineistosta perustuu muistitietoon, jonka ajatlemme kertovan ennemminkin tulkinnoista ja

merkityksistä kuin varsinaisista faktoista.¹⁴ Ajallinen etäisyys tapahtuneeseen ja elämän aikana kertyneet kokemukset voivat vaikuttaa siihen, miten asiat muistetaan, mutta ne voivat myös auttaa tiedon jäsentelyssä. Artikkelin tavoite on nimenomaan paneutua suomalaissiirtolaisten tulkintoihin ja näkemyksiin ympäröivästä maailmasta. Tähän muistitietoon perustuva materiaali antaa hyvin vastauksia.

Asutuskolonialismi suomalais-siirtolaisuuden kontekstina

Quisqueyan saari, jonka Kolumbus valtasi vuonna 1492 ja nimesi Hispaniolaksi (*La Isla Española*) on Kuuban jälkeen Karibian suurin saari. Vuonna 1502 ensimmäiset afrikkalaiset orjat tuotiin Quisqueyan saarelle. Täällä sai alkunsa karibialainen kolonialismi, jota leimasi orjatyövoimalla tuotettu plantaasitalous.¹⁵ Hispaniola oli Espanjan siirtomaa, mutta vuonna 1664 Ranska valtasi osan saaresta. Ranskan puoleinen osa itsenäistyi Haitin vallankumouksen myötä vuonna 1804. Koko saari oli Haitin vallan alla vuodesta 1822 vuoteen 1844, jolloin Dominikaaninen tasavalta itsenäistyi. Itsenäistymisen jälkeen Dominikaaninen tasavalta oli Yhdysvaltojen vaikutuspiirissä ja vuosina 1916–1924 Yhdysvaltojen miehittämä. Miehityksen jälkeen presidentiksi äänestettiin yhdysvaltalaismielinen Horatio Vásquez, joka jatkoi Yhdysvaltojen johdolla aloitettuja infrastruktuuria kohentavia yleisiä töitä. Haitin rajalle ja muualle maahan alettiin perustaa siirtokuntia, joihin toivottiin asukkaiksi sekä paikallisia että eurooppalaisia siirtolaisia.¹⁶

with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region. Ashgate 2009; Holger Weiss, *Slavhandel och slaveri under svensk flagg. Koloniala drömmar och verklighet i Afrika och Karibien 1770–1847.* SLS & Atlantis 2016; Anna Rastas, *The Emergence of Race as a Social Category in Northern Europe.* Teoksessa Philomena Essed et al. (toim.) *Relating Worlds of Racism. Dehumanization, Belonging and the Normativity of Whiteness.* Palgrave Macmillan 2018, 357–381; Anna Rastas & Leena Peltokangas, *Rosan jäljillä kolmella mantereella. Tulkintoja yllärajuudesta ja muuttuvasta suomalaisuudesta.* Teoksessa Marko Lamberg, Ulla Piela & Hanna Snellman (toim.) *Satunnaisesti Suomessa.* Kalevalaseuran vuosikirja 97. SKS 2018, 86–103. Marika Kivinen, *Bröllopsresa i Kongo. Ras, kön och makt i en finländsk afrikaskildring. Naistutkimus – Kvinnoforskning* 16:4 (2003), 31–43.

11. Peltoniemi 1985, 142–155; Melkas 1999.

12. Hakusanat Viljavakka, Villa Vásquez, Dominikaaninen tasavalta, Haiti, Oskari Jalkio, Helmi Jalkio, Heino Sonni, Tilli Sonni. Koska vuoden 1929 jälkeiset aineistot eivät ole kattavasti digitoituja, kaikkia aikalaistekstejä ei näiltä osin ole tavoitettu.

13. Ks. viite 6.

14. Muistitietohistoriasta ks. esim. Alessandro Portelli, *What Makes Oral History Different?* Teoksessa Robert Perks & Alistair Thomson (toim.) *The Oral History Reader.* Routledge 1998, 63–74; Leena Rossi, *Muisti, muistot ja muistitietohistoria.* Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä.* K&H 2013, 51–60.

15. Silvio Torres-Saillant, *The Tribulations of Blackness. Stages in Dominican Racial Identity.* *Latin American Perspectives* 25:3 (1998), 126–128.

Aravakkiryhmiin kuuluvasta alkuperäisväestöstä valtaosa kuoli siirtomaakauden alkuaikoina sekä espanjalaisen väkivallan seurauksena että espanjalaisten tuomiin tartuntatauteihin. Arvio aravakkien lukumäärästä oli 400 000 vuonna 1492 ja vuosisata myöhemmin enää noin 3 000 henkeä.¹⁷ Yhdysvaltojen vuonna 1920 tekemän väestölaskennan mukaan Dominikaanisen tasavallan väestöstä noin neljäsosaa luokiteltiin mustiksi, noin neljäsosaa valkoisiksi ja noin puolet mestizoiksi. Suurin osa väestöstä oli espanjalaisen valloittajien ja enimmäkseen Länsi-Afrikasta, mutta myös Keski-Afrikasta Kongon alueelta kotoisin olevien orjuutettujen ihmisten jälkeläisiä sekä noin 5 prosenttia siirtolaisia, joista valtaosa oli naapurimaasta Haitista.¹⁸ Viisitoista vuotta myöhemmin tehdyn laskennan mukaan 13 prosenttia väestöstä luokiteltiin valkoiseksi, 19 prosenttia mustaksi ja 68 prosenttia mestizoksi.¹⁹ Dominikaaniseen tasavaltaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Euroopasta tulleet siirtolaiset olivat saksalaisia kauppiaita ja tupakan viljelijöitä sekä espanjalaisia ja italialaisia, mutta myös useat Euroopan muut kansallisuudet olivat edustettuna. Vuonna 1938 Keski-Euroopasta saapui ryhmä juutalaisia pakolaisia, ja heitä tuli myöhemmin myös Unkarista.²⁰

Dominikaanisen tasavallan talous on vuosisatojen ajan perustunut sokerin vientiin. Vaikka maa oli köyhä ja varsin tiheästi asutettu, sokerin viljelijät olivat 1890-luvulta alkaen rekrytoineet sekä vakituisia työntekijöitä että kausityöntekijöitä naapurimaasta Haitista. Virallinen rekrytointi alkoi vuonna 1915 ja 1930-luvulle tultaessa suurin osa sokerituotannon työntekijöistä oli haitilaisia.²¹ Sokerityöläisten palkat olivat pieniä,

heitä kohdeltiin julmasti, ja heidän työsuhteissaan oli orjuuden piirteitä. Samalla Dominikaanisen tasavallan urbaanin eliitin keskuudessa voimistui pyrkimys kasvattaa ”valkoisten” määrää ”mustien” kustannuksella.

Rafael Trujillo syrjäytti Horacio Vásquezin valankaappauksessa vuonna 1930, ja hallitsi maata diktaattorina vuoteen 1961. Trujillon aikana asenteet haitilaisia asukkaita ja haitilaisiirtolaisia kohtaan kovenivat entisestään. Rasismi vahvistui ja saavutti huippunsa vuonna 1937, jolloin Trujillo murhautti joidenkin arvioiden mukaan 15 000 Dominikaanisen tasavallan rajaseudulla asunutta haitilaista.²² Valtioiden välinen raja on 275 kilometriä pitkä, ja rajaseudun asukkaat olivat tottuneet olemaan tekemisissä keskenään. Joukkomurhan jälkeen Trujillo vahvisti entisestään antihaitianismo-politiikkaa, jonka pyrkimyksenä oli Dominikaanisen tasavallan valkaisu. Historiantutkija Edward Paulinon mukaan vuoden 1937 kansanmurha merkitsi antihaitilaisuuden modernisaatiota; aikaisemmin epämääräisempänä ilmennyt haitilaisvastaisuus artikuloitiin valtion viralliseksi politiikaksi, joka pyrki pyyhkimään pois erityisesti kahden valtion rajaseudulla vallinneen yhteiselon ja yhteistyön.²³ Eurooppalaisten asuttamat siirtokunnat olivat osaa tätä politiikkaa. Kolonialismin perinne, kansallisuusate ja rasismi vahvistivat rotujärjestelmää, jossa vaaleutta arvostettiin. Teuvo Peltoniemen mukaan Artturi Sonni katsoi, että suomalaisia toivottiin maahan ”aloitekyvyttömäksi, haluttomaksi ja heikoksi osoittautuneen dominikaaniväestön sijalle.”²⁴ On ilmeistä, että suomalaiset olivat tietoisia omasta rodullisuudestaan ja omasta asemastaan kolonialismissa järjestyksessä, jota

16. Richard Lee Turits, *Foundations of Despotism. Peasants, the Trujillo Regime, and Modernity in Dominican History*. Stanford University Press 2003, 601.

17. David Howard, *Coloring the Nation. Race and Ethnicity in the Dominican Republic*. Signal Books 2001. Ks. myös April J. Mayes, *The Mulatto Republic. Class, Race, and Dominican National Identity*. University Press of Florida 2014.

18. Fred Rogers Fairchild, The Problem of Santo Domingo. *Geographical Review* 10:3 (1920), 121–138. Ks. myös Howard 2001.

19. Ks. Jean Price-Mars, *La República de Haití y la República Dominicana. Diversos aspectos de un problema histórico, geográfico y etnológico*. Industrias Gráficas España 1958.

20. John P. Augelli, Agricultural Colonization in the Dominican Republic. *Economic Geography* 38:1 (1962), 15–27. Sen lisäksi, että Dominikaaninen tasavalta pyrki houkuttelemaan eurooppalaisia siirtolaisia, sen vetovoimaa lisäsi Yhdysvaltojen ja Kanadan 1920-luvun puolesta välistä lähtien asettamat rajoitukset maahanmuuttoon.

21. Samuel Martínez, *Peripheral Migrants. Haitians and Dominican Republic Sugar Plantations*. The University of Tennessee Press 1995.

22. Turits 2003.

23. Edward Paulino, Anti-Haitianism, Historical Memory, and the Potential for Genocidal Violence in the Dominican Republic. *Genocide Studies and Prevention. An International Journal* 3:1 (2006), 265–288.

24. Peltoniemi 1985, 143.

leimasi etninen ja rodullinen hierarkia. He myös tuottivat rodullisuutta muun muassa yllä kuvatun kaltaisella puheella.

Dominikaanisen tasavallan asutuskolonialistisessa ja rodullisessa rakenteessa alkuperäisväestön eliminointi ja mustien orjien hyväksikäyttö kietoutuivat tiiviisti yhteen.²⁵ Rotukysymyksiin paneutuneet alkuperäiskansatutkijat Eve Tuck ja K. Wayne Yang määrittelevät asutuskolonialismin triadiseksi suhteeksi, jonka osapuolet ovat valkoinen asuttaja, kadonnut alkuperäisväestö ja omaisuuteen verrattavat orjat.²⁶ Valkoisia asuttajia määrittävät tällöin johtajuus ja kekseliäisyys. Alkuperäisväestön maat halutaan ottaa käyttöön, joten heidät ja heidän vaatimuksensa maata kohtaan on hävitettävä. Orjat taas ovat arvokkaita työtä tekevän ruumiinsa tähden, mutta samalla myös omistettavissa, hyväksikäytettävissä ja tapettavissa. Asutuskolonialistisissa kansallisvaltioissa tämän kaltainen suhde muodostaa valkoisuuden perustan.²⁷ Asutuskolonialismia voikin antropologi Patrick Wolfen mukaan pitää yhteiskunnan rakenteena pikemmin kuin historiallisena tapahtumana.²⁸ Se ei siten ainoastaan määrittele valtion alkuperää vaan sen perusrakenteen. Asutuskolonialismia on joissain tutkimuksissa määritelty asuttajien taloudellisen tai poliittisen vaikutusvallan kautta, mutta tässä tarkastelemme asutuskolonialistisiin valtioihin suuntautunutta siirtolaisuutta osana asutuskolonialismia ja sen mahdollistamana, siirtolaisten taloudellisesta asemasta tai vaikutusvallasta riippumatta.²⁹

Kun sanomalehti *Ilkka* vuonna 1929 käyttäi sanaa ”siirtomaa” artikkelissa, jossa haastatellaan kahta Santo Domingon mahdollisuuksiin oma-kohtaisesti tutustunutta pohjalaista, kirjoittaja

kytkee suomalaiset luontevaksi osaksi kolonialistista maailmanjärjestystä:

Monta kertaa aikojen kuluessa on suomalaisille yritetty järjestää ”siirtomaita”. Jo Becker Bey [Gustaf Waldemar Becker] aikoinaan ajatteli Meksikkoa, sitten Matti Kurikka Malkosaarta, viimeksi on suunniteltu Queslantia Australiassa ja Argentiinaa. Nyt Santo Domingoa.³⁰

Sanan siirtomaa esiintyminen lainausmerkeissä voi yhtäältä tulkita siten, että kirjoittaja ei näe Santo Domingon suomalaissiirtokuntaa siirtomana sen tavanomaisessa merkityksessä eli imperialistisen valtauksen kohteena. Toisaalta sanan käyttö viittaa siihen, että kirjoittaja mieltää myös pienet suomalaiset siirtokunnat osaksi kolonialistista maailmanjärjestystä. Myös Brasiliaan utooppisen Penedo-yhteisön vuonna 1929 perustanut Toivo Uuskallio käyttää sanaa siirtomaa artikkelissaan ”Euroopan orpolasten pelastaminen” korostaessaan, kuinka kipeästi Euroopan työttömät ja orvot kaipasivat hedelmällisiä siirtomaita, jossa heillä olisi paremmat elinolot.³¹ Samalla Uuskallio kuitenkin arvostelee perinteisiä siirtomaaisäntiä alkuperäiskansojen orjuutuksesta plantaaseilla ja näiden tappamisesta lähes sukupuuttoon. Tämä ilmeinen ristiriita selittyy suomalaisten ongelmallisella suhtautumisella kolonialismiin. Jälkikolonialisissa tutkimuksissa tuodaan usein esille, että kolonialismi on suomalaisessa itseyttämyksessä ja osin myös historiankirjoituksessa ulkoistettu muualle ja Suomea on pidetty poikkeuksena eurooppalaisten maiden joukossa.³² Moderni ja koloniaali on totuttu näkemään erillisinä, ja kolonialismia on korkeintaan pidetty modernin varjopuolena, kaukana Euroo-

25. Ks. Eve Tuck, & K. Wayne Yang, R-words. Refusing research. Teoksessa D. Paris & M. T. Winn (toim.) *Humanizing research. Decolonizing qualitative inquiry for youth and communities*. Sage 2014, 223–247.

26. Kaikissa asutuskolonialistisissa valtioissa ei ole harjoitettu orjuutta ja tällöin dynamiikka on hieman erilainen. Tämä asutuskolonialismin määritelmä soveltuu osiin Karibiaa ja Yhdysvaltoihin, mutta huonommin muualle Pohjois-Amerikkaan ja Australiaan.

27. Tuck & Yang 2014, 224.

28. Patrick Wolfe, Land, Labour and Difference. Elementary Structures of Race. *American Historical Review* 106:3 (2001), 866–905. Ks. myös Lorenzo Veracini, Settler Colonialism. Career of a concept. *Journal of Imperial and Commonwealth Studies* 41:2 (2013), 313–333.

29. Caroline Elkins & Susan Pedersen, Introduction. Settler Colonialism. A Concept and its Uses. Teoksessa Caroline Elkins & Susan Pedersen (toim.) *Settler Colonialism in the Twentieth Century. Projects, Practices, Legacies*. Routledge 2005.

30. Kannattaako suomalaisten matkustaa Santo Domingoon? *Ilkka* 22.8.1929.

31. Toivo Uuskallio, *Terveys* 1.6.1927, 6–7.

32. Joel Kuoritti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty, *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Gaudeamus 2007; Keskinen et al. 2009; Rastas 2018; Kristin Loftsdóttir & Lars Jensen (toim.) *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region. Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*. Ashgate 2011.

pasta ja ”sivistyksestä” tapahtuvana ilmiönä. Dekoloniaalin ajattelun mukaisesti modernia ja koloniaalia ei kuitenkaan voi erottaa toisistaan ja modernit yhteiskunnat ovat siten rodullisuuden läpäisemiä.³³ Niinpä kolonialistinen maailmanjärjestys ja maantiede näyttäytyvät itsestään selvinä useissa suomalaisissa aikalaisteksteissä, esimerkiksi etnografisissa tutkimuksissa ja maantieteen oppikirjoissa.³⁴ Samalla Suomi itsessään on asuttajakolonialistinen valtio suhteessa saamelaisiin. Pseudotieteelliset teorit rodusta ja evolutiivinen ajattelu olivat keskeisiä rakennuspalikoita molemmissa konteksteissa.³⁵ Jälkikoloniaalissa tutkimuksessa on ollut tärkeää paljastaa ja eritellä unohtettuja tai peitettyjä kolonialismin jälkiä nyky-yhteiskunnassa. Aikalaistekstejä tarkasteltaessa kolonialismia ei tarvitse lukea rivien välistä, vaan se on näkyvillä olemassa olevana ja tiedostettuna rakenteena. Olennaista kolonialismin perinnössä onkin sen tahallinen ja tahaton unohtaminen.³⁶

Raittiutta, terveyttä ja kasvissyöntiä edistämässä

Viljavakkaan muutti vuosina 1929–1932 ainakin 116 suomalaista.³⁷ Yksi heistä oli Tilli Sonni, jonka mukaan suomalaissiirtokunnassa oli useimmiten noin puolentoista sataa asukasta.³⁸ Suurin osa tuli Vaasan ja Viipurin seuduilta. Molemmat olivat alueita, joissa siirtokunnan johtohahmo Oskari Jalkio oli vaikuttanut.³⁹ Monen muun tulijan lailla viipurilainen Sonnin perhe kuului keskiluokkaan.

Joukossa oli ammatinharjoittajia, kuten muurari, puutarhuri ja rakennusmestari, kun taas osalla ei ollut minkäänlaista ammattia.⁴⁰ Suomalaisten elinkeinona oli usein riisin viljely. Lähtijöiden vaikuttimet vaihtelivat. Oskari ja hänen vaimonsa Helmi Jalkion suomalaisissa sanomalehdissä ja *Terveys*-lehdessä ilmestyneissä kirjoituksissa korostettiin luonnonmukaista elämäntapaa. Useissa Jalkioiden sekä Artturi ja Tilli Sonnin *Armon Sanomissa* julkaistuissa kirjoituksissa myös lähetystyö katolisten dominikaanien parissa nousee tärkeäksi motiiviksi. *Armon Sanomia* julkaisi Evankeliset ystävät, Axel Skutnabbin vuonna 1900 perustama vapaakirkollinen suuntaus, jonka juuret ovat ruotsalaisessa Pyhitysliikkeessä (*Helgelseförbundet*). Skutnabbilaiset olivat pasifisteja, jotkut myös kasvissyöjiä. Oskari Jalkio ja Artturi Sonni pitivät myös tärkeänä sekä asevelvollisuuden puuttumista että mahdollisuutta kieltäytyä rokotuksista Dominikaanisessa tasavallassa. Toisaalta monia Viljavakkaan saapuvia siirtolaisia ajoi rikastumisen toivo, seikkailunhalu tai tarve aloittaa uusi elämä.⁴¹ Viljavakkaan lähtijöiltä ei edellytetty kasvissyöntiä, mutta se oli suositeltavaa, kun taas raittius oli ehdoton vaatimus.⁴²

Agronomi Artturi Sonni ja hänen vaimonsa Matilda (Tilli) olivat Jalkioiden ohella Viljavakan kantavia voimia siirtokunnan alkuaikoina. Mahdollisen sodan välttämisen lisäksi synnä Sonnien Villa Vásqueziin tuloon oli Artturi Sonnin terveys, joka aluksi koheni siirtokunnassa, kunnes hän menehtyi vuonna 1932.⁴³ Tilli Sonni

33. Dekoloniaalilla teoriolla viitataan yleensä sellaiseen kolonialismin perinnön tutkimiseen, jossa espanjalainen ja portugalilainen kolonialismi Latinalaisessa Amerikassa otetaan lähtökohdaksi ja sitä myötä tarkastellaan kolonialismin ja kapitalismin yhteistä kehitystä. Jälkikoloniaalit teorit taas ovat suurimmaksi osaksi syntyneet Ison-Britannian kolonialismin kontekstissa. Ks. esim. Quijano 2000; Mignolo 2005.

34. Ks. esim. Väinö Auer & Arvi L. Poijärvi, *Suomen maantieto*. Otava 1937, 172–173. Anssi Paasi, Koulutus kansallisenä projektina. ‘Me’ ja ‘muut’ suomalaisissa maantiedon oppikirjoissa. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino 1998, 215–250.

35. Marjatta Hietala, *From Race Hygiene to Sterilizations. The Eugenics Movement in Finland*. Teoksessa Gunnar Broberg & Nils Roll-Hansen (toim.) *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden and Finland*. Michigan State University Press 1996; Ricourt 2016; Londa Schiebinger, *Theories of Gender and Race*. Teoksessa Janet Price & Margrit Shildrick (toim.) *Feminist Theory and the Body*. Routledge 1999; Jane Samson, *Race and Empire*. Routledge 2013, 68.

36. Paul Gilroy, *After Empire. Melancholia or Convivial Culture?* Routledge 2004.

37. Melkas 1999, 299.

38. Tilli Sonni, Käsikirjoitus.

39. Oskari Jalkio oli alkujaan Storbacka, sen jälkeen Johnsson vuoteen 1922, jolloin hän otti nimekseen Jalkio.

40. Melkas 1999, 299.

41. Melkas 1999, 232–235.

42. Oskari Jalkio, *Terveys* 5–6 (1929).

43. Artturi Sonni, alun perin Arthur Sonny Dell, julkaisi artikkeleja *Karjalan Sanomissa* otsikolla Matkakuvauksia Dominikaanin tasavallasta Haitin saarella. Sonny Dellin Inkerinmaalta tullut isä toimi Viipurin saksalaisen seurakunnan kirkkoherrana.

jäi Dominikaaniseen tasavaltaan samoin kuin Sonnien poika Heimo. He muuttivat vuoristoseudulle Jarabacoaan maan keskiosassa vuonna 1936. Villa Vásquez tuhoutui tulipalossa vuonna 1944, ja tällöin viimeiset suomalaiset muuttivat muualle Dominikaaniseen tasavaltaan.⁴⁴ Jalkiot olivat jo vuonna 1932 muuttaneet pienen suomalaisryhmän kanssa Capotillon siirtokuntaan vuoristoseudulle.

Viljavakka oli osa utooppista liikettä, jonka aatteelliset juuret juontavat kritiikkiin modernin yhteiskunnan keinotekoisuutta vastaan. Mantereen ensimmäinen ja suurin suomalaisiirtokunta oli Argentiinan Colonia Finlandesa. Muita olivat Colonia Villa Alborado Paraguayssa, Itabo ja Ponnistus Kuubassa sekä Penedo Brasiliassa. Kaiken kaikkiaan Latinalaiseen Amerikkaan muutti vuosina 1860–1944 arviolta tuhat suomalaista. Eurooppalaiset toisinajattelijat olivat perustaneet utooppisia siirtokuntia muihin

■ Kuva 1. Viljavakan toinen joulukuukausi vuonna 1932. Kuvaaja tuntematon. Lähde: Hilikka Kohosen yksityisarkisto.

maanosiin 1600-luvulta lähtien, ja jotkut varhaisista kokeiluista suuntautuivat trooppisille alueille.⁴⁵ Eurooppalaisen kolonialismin pitkän historian aikana trooppista ilmastoa on kuitenkin pidetty vaarana ja vitsauksena. 1900-luvun alun utopiasiirotolaiset taas suhtautuivat trooppiseen ilmastoon niin myönteisesti, että tutkimuksessa on puhuttu suoranaisesta ”tropiikkikuumeesta”.⁴⁶ Syynä oli luonnonmukaisen elämäntavan ja kasvissyönnin ihanne.⁴⁷

Luonnonmukaisen elämän mahdollistaviin tropiikkeihin verrattuna Euroopan maat näytettyivät ylikansoittuneina, loppuun kulutettuina ja kaupunkielämän turmelemina. Samalla Australia ja Etelä-Amerikan valtiot pyrkivät houkuttelemaan maahanmuuttajia erilaisin eduin.

44. Melkas 1999, 261–262.

45. Ronald J. Brown, Paraguay as a holy land. *Journal of Unification Studies* 16 (2015), 185–220; Jay Winter, *Dreams of Peace and Freedom. Utopian Moments in the 20th Century*. Yale University Press 2006.

46. Peltoniemi 1985.

47. Vegetarianism. Teoksessa Shepard Krech III, J.R. McNeill & Carolyn Merchant (toim.) *Encyclopedia of World Environmental History* 3. Routledge 2004, 1273–1278.

Dominikaaninen tasavalta oli vuoden 1912 siirtolaislain mukaan avoin kaukasialaisille siirtolaisille. Valtio perusti asuttamattomille alueille siirtokuntia, ja maata tarjottiin siirtolaisille edullisin ehdoin.⁴⁸ Trooppiikkien tarjoamat mahdollisuudet kasvissyöntiin houkuttelivat myös luonnonmukaisuuden ihanteen innoittamia suomalaisia. Suomalaisten vegetaristien mielikuvissa trooppinen vyöhyke näyttäytyi terveellisenä ja hedelmällisenä paratiisina, jossa tuoreita vihanneksia saattoi viljellä ympäri vuoden. Erityisen terveellisenä pidettiin kypsentämätöntä raakaravintoa, jota Suomessa oli saatavilla varsin rajallisesti. Viljavakkalaisista ainakin Oskari ja Helmi Jalkio olivat kasvissyöjiä. Oskari Jalkio oli toiminut luontaisparantajana muun muassa vuonna 1923 perustamassaan Suulanlinnan terveystarvotolassa Perkjärvellä Viipurin läheisyydessä, ja kaksi vuotta myöhemmin hän julkaisi teoksen *Vegetarismien perusteita*. Parantolan emäntänä toiminut Helmi Jalkio julkaisi raakaravinnon terveellisyyspuolesta puhuvan kirjasen *Vitamiiniravintoa: Ohjeita keittämättömien ruokien valmistuksessa* samana vuonna.⁴⁹ Kasvissyönti tarkoittikin 1900-luvun alussa luonnonmukaista elämäntapaa, jossa pyrittiin pitämään keho puhtaana välttämällä lihan lisäksi kahvia, alkoholia ja tupakkaa. Epäluonnollisena pidettiin myös lääkkeitä ja rokotuksia, joista monet vegetaristit kieltäytyivät.⁵⁰ Vegetarismiin yhdistyi usein vapaa-kieltoisuus, mutta myös vasemmistolaisuus ja anarkismi sekä mielenkiinto erilaisia esoteerisia suuntauksia kohtaan. Näin trooppinen vyöhyke liitettiin ideologiaan, joka korosti kehon terveyttä ja puhtautta.

Luonnonmukaiseen elämäntapaan kuului monen mielessä myös naturismi tai ainakin kevyt vaatetus. Brasilian Penedon siirtokunnan perustaja Toivo Uuskallion mielestä "[v]aateet ihmis- nän Pohjolassa on niin kuin palmu lämmitetyssä

kasvihuoneessa latva katolla lasin ulkopuolella. Palmu ja ihminen ovatkin sisarkasvit. Eikä kumpikaan niistä kuulu luontoon, jossa ne tarvitsevat verhoa."⁵¹ Näin käsitys trooppisesta ilmastosta muuttui: vaarallisenä ja epäterveellisenä pidetty vyöhyke muuttui terveen elämän tyssijaksi.⁵² Esimerkiksi Viljavakkaan vuonna 1930 muuttanut Tilli Sonni piti seutua hyvin terveellisenä sen kuivuuden takia, lukuun ottamatta niitä kuukausia, joiden aikana riisi oli veden alla ja malariaa levittäviä hyttysten määrä kasvoi.⁵³

Rodullistaminen Viljavakan suomalaisten elämässä

Suomalaissiirtolaiset kommentoivat ahkerasti havainnoimaansa rodullista moninaisuutta ja sekoittuneisuutta kuvauksissaan Dominikaanisen tasavallan oloista. Kuvaillessaan Dominikaanisen tasavallan asukkaita Oskari Jalkio luokittelee näitä etnisiin ja rodullisiin perustein: "[e]spanjalaista alkuperää [...], eniten mulatteja, sitten valkoisia ja mustia". Lisäksi hän mainitsee kiinalaiset, japanilaiset ja eurooppalaiset. Jalkio kirjoittaa ihailevaan sävyyn paikallisväestön ulkonäöstä "kauniine kasvopiiirteineen, tummine tukkineen ja silmineen sekä suhteellisine ruumiinmuotoineen". Hän huomauttaa että "valkoverisyys on korkeassa kurssissa". Jalkio vertailee humoristiseen sävyyn paikallisten naisten muodikkautta suomalaisten naisten vastaavaan ja toteaa, että molemmissa maissa muoti menee käytännön edelle. Hän lisää vielä, miten "narri- maiselta" tuntui nähdä mustien "hienottarien" kulkevan paksu, pölyävä sikari hampaissaan.⁵⁴ Mustiin naisiin liitetty naurettavuus liittyy Jalkion kommentin sellaiseen tänäkin päivänä tunnustettavaan jatkumoon, jossa ei-länsimaalainen näyttäytyy kopiona ja yrityksenä matkia alkuperäistä valkoista ja länsimaalaista.⁵⁵ Tosin Jalkio kehoittaa lopuksi lehden naislukijoita: "Polttakaapa

48. Melkas 1999; Turits 2003, 599–601.

49. *Vegetarismien perusteita: kilpakirjoitus*. Suomen vegetaarinen yhdistys 1925.

50. Ks. esim. Jukka Vornanen, *Kasvuruokaiset vegetariaanit. Kasvissyönnin varhaisvaiheet Suomessa vuosina 1865–1910*. Pro gradu tutkielma. Turun yliopisto 2014.

51. Toivo Uuskallio, Ihmisen vaatetus. *Terveys* 11 (1927).

52. Oskari Jalkio, Kirje Santo Domingosta. *Terveys* 4 (1929).

53. Tilli Sonni, Käsikirjoitus.

54. Oskari Jalkio, Havaintoja Länsi-Intiasta. Helsingin Sanomille kirjoittanut Oskari Jalkio. *Helsingin Sanomain Viikkoliite* 28.4.1929, 114.

55. Homi Bhabha, On Mimicry and Man. The Ambivalence of Colonial Discourse. *Discipleship. A Special Issue on Psychoanalysis* 28 (1984), 125–133.

tekin aito havannalaista sikaria, jos kannattaa^{56!} Koloniaalissa maailmassa sukupuoli on rodullistunutta: mustat naiset ovat dekoloniaalia teoretisoineen Maria Lugonesin analyysin mukaan naisia vain seksuaalisesti ja fyysisesti, mutta eivät kulttuurisesti.⁵⁷ Näin pölyävä sikari suussa kulkevasta naisesta (tai melkein naisesta) tehdään koloniaalissa katseessa naurettava⁵⁸. Sukupuoli siten kuin sen ymmärrämme kaksijakoisena, hierarkkisenä ja luonnollistettuna on kolonialismin muokkaama, ja se on kolonialismin myötä viety Euroopasta muuhun maailmaan yhdessä ihmis-/mieskeskeisen ymmärryksen kanssa.⁵⁹

Suomalaiset tutustuivat haitilaisiin työn kautta. Tellervo Kemppe vietti lapsena viisi vuotta Dominikaanisessa tasavallassa Viipurista saapuneen perheensä kanssa Sonnien naapurina.⁶⁰ Hän kertoo, miten Haitista Dominikaaniseen tasavaltaan pyrkinet siirtotyöläiset joko palautettiin Haitiin tai vangittiin, mutta toisinaan he onnistuivat ylittämään rajan ja hankkimaan työtä. Tellervon kertomuksen mukaan hänen isänsä Emil Kemppe sääli haitilaisia ja otti heitä töihin.⁶¹ Eräs toinen suomalainen kertoo piilotelleensa poliisilta haitilaista apumiestään, joka myöhemmin vangittiin. Tämä onnistui Tilli Sonnin avulla pääsemään sotilaskuvernöörin puheille ja saamaan apumiehen vapaaksi.⁶² Tapaukset osoittavat, että suomalaiset olivat tietoisia siitä, mitä oli meneillään, ja toisaalta yrittivät myös auttaa haitilaisia. Elämä Trujillon hallitsemassa diktatuurissa oli kuitenkin hengenvaarallista. Hilka Kohonen kertoo Teuvo Peltoniemelle antamassaan haastattelussa, miten haitilaisia joukkomurhan aikana kuljetettiin heidän talonsa ohi:

Me oltiin keskenkasvuisina katsomassa portilla, kun haitilaisia kuljetettiin tapettavaksi jonossa kuin karjaa. Sitä ihmeteltiin, kun ei kovinkaan moni yrittänyt karkuun, vaikka luultavasti tiesi, että oli menossa kuolemaan.⁶³

Samalla kun afrikkalaistaustaisia haitilaisia vainottiin, saaren alkuperäiskansa nostettiin ylpeyden aiheeksi ja tärkeäksi osaksi dominikaanilaista identiteettiä.⁶⁴ Suomalaisten kirjoituksissa kuvauksia alkuperäiskansan edustajista ei joitain lyhyitä mainintoja lukuun ottamatta juuri löydy, vaan nämä esiintyvät niissä enemmän ideatasolla. Viljavakan suomalaislapset oppivat koulussa Karibian historiaa ja saivat myös tietoa alkuperäisväestöstä. Esimerkiksi Tellervo Kemppe, joka kävi paikallista koulua, kerrottiin alkuperäiskansan kohtaamista sairauksista ja väkivallasta.⁶⁵ Tilli Sonni kirjoittaa Viljavakan elämästä kertovassa artikkelissaan *Emäntälehdessä*, että "[o]ikea dominikaani on espanjalaisen ylimyksen ja intiaanin jälkeläinen" eikä siedä afrikkalaista verta suvussaan.⁶⁶ Maan moniportaisessa rotujärjestelmässä "intiaanin" viittaava indio/india oli keskeinen käsite, joskin siihen liitettiin usein selvittäviä määreitä kuten claro/clara tai oscuro/oscura (vaalea tai tumma). Jälkimmäisessä tapauksessa henkilö saattoi näin kategorisoida itsensä tummaksi, vaikka alkuperä ei olisikaan afrikkalainen.

Viljavakan suomalaiset eivät kohdanneet rodullisuutta ja ymmärrystä roduista ihmisiä jäsentävinä kategorioina ensimmäistä kertaa Dominikaanisessa tasavallassa. Suomessa ja Pohjoismaissa oli omat etniset ryhmänsä

56. Kannattaa merkitsee tässä todennäköisesti 'olla varaa'. Kielitoimiston sanakirja, s.v. kannattaa 5. Kielitoimiston sanakirja. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433, URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>, päivitetty julkaisu (24.2.2020).

57. Maria Lugones, Coloniality of Gender. *Worlds and Knowledges Otherwise* 2:2 (2008), 1–17; Gail Lewis, Questions of presence. *Feminist Review* 117:1 (2017), 1–19; Sojourner Truth, Ain't I a Woman. Puhe naisten oikeuksien konferenssissa Ohiossa 1851, ks. esim. <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/sojourner-truth> (20.10.2020).

58. Jessica Marie Johnson, *Wicked Flesh. Black Women, Intimacy and Freedom in the Atlantic World*. University of Pennsylvania Press 2020.

59. Lugones, 2008; Lewis 2017, 14; Wynter 2000, 174.

60. Tellervo Eronen, Käsikirjoitus.

61. Eronen, Käsikirjoitus, 44–46.

62. Peltoniemi 1985, 150.

63. Peltoniemi 1985, 149.

64. Torres-Saillant 1998.

65. Eronen, Käsikirjoitus, 40.

66. Tilli Sonni, *Emäntälehti* 2 (1932).

ja vähemmistönsä. Rotukäsitykset 1930-luvun Suomessa perustuivat ”rotujen hierarkiaan”, jossa Länsi-Eurooppaa pidettiin ”korkeimpina kulttuurimaina”.⁶⁷ 1900-luvun alun rotubiologiien käsityksissä suomalaiset sijoitettiin rotujen hierarkiassa länsieurooppalaisia alemmaksi yhdessä saamelaisten, tataarien ja romanien kanssa. Näitä käsityksiä heijasteleva mentaalinen maantiede näkyy 1900-luvun alun tieteessä ja oppikirjoissa.⁶⁸ Suomessa, kuten muualla, oli käytössä karttoja, jotka luokittelivat maapallon kansojen sivistystason. Suomi ei näissä luokitteluisuissa yleensä sijoitu korkeimpien sivistysmaiden joukkoon, vaan suomalaiset kuuluvat samaan kategoriaan itäeurooppalaisten kansojen kanssa. Suomessa hierarkian alapäähän asetettiin saamelaiset ja romanit. Jälkimmäiset olivat Jalkion ja Sonnin pariskuntien erityisen mielenkiinnon kohde. Sen lisäksi, että he olivat aktiivisesti mukana Evankelisten ystäväissä, he toimivat Jalkion vuonna 1906 perustamassa Mustalaislähetyksessä. Oskari ja piirustuksenopettajaksi koulutautunut Helmi Jalkio olivat tutustuneet romanityön kautta Mustalaislähetyksen puitteissa. Oskari Jalkiolle työ romanien parissa oli alun perin vaihtoehto lähetystyölle Aasiassa, josta hän nuorena haaveili. Lähetystyö romanien henkisen tilan kohentamiseksi, yhdistettynä aineellisen hädän lievittämiseen ja moraaliseen kasvatukseen, rakentuu ajatukselle romanien vieraudesta ja rodullisesta toiseudesta.

Helmi Jalkio vaikuttaa olleen paitsi kiinnostunut rodullistetuista ryhmistä myös halukas tulemaan osaksi sellaista. Hän kertoo *Naisten äänelle*, että kierrellessään lapsuudessaan romanileirejä kotipappilansa läheisyydessä hän toivoi, että romanit veisivät hänet mukanaan.⁶⁹ Helmi (tuol-

loin Johansson) alkoi myös pitää romaneille koulua eräässä pappilan sivurakennuksessa. Hänen kuollessaan Dominikaanisessa tasavallassa vuonna 1936 *Kiertolainen* kutsui häntä nimellä ”Mustalaisten äiti”. Muutettuaan Dominikaaniseen tasavaltaan hän allekirjoitti Tilli Sonnin mukaan ystävilleen lähettämäänsä kirjeitä nimellä ”Haitin musta Helmi”.⁷⁰ Halua tulla osaksi rodullistettua ryhmää on teoretisoitu nykytutkimuksessa muun muassa rodullisen fetissin kautta. Rodullinen fetissi ja halu toiseen kuitenkin korostaa eroa samaan aikaan kun kohtaamista värittää tietynlainen omistajuus.⁷¹ Rodullinen fetisointi yhdistyy valkoisen pelastajan hahmoon.⁷² Asettumalla toisen asemaan, tai lainaamalla kysymättä hänen kenkiään, valkoinen pelastaja harvoin näkee omaa valta-asemaansa ja niitä käytäntöjä, joilla rodullista ja koloniaalia hierarkiaa tuotetaan. Vaikka Helmi Jalkio olisikin allekirjoittanut kirjeen Haitin mustana Helminä, kaikki valkoisten siirtolaisten edut olivat edelleen hänen saatavillaan. Helmi julkaisi myös Abraham Lincolnia käsitteleviä lehtiartikkeleita, joissa hän kirjoittaa myötätunnolla Yhdysvaltojen alkuperäiskansojen ja afrikkalaislähtöisten orjien kokemasta julmuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta.⁷³ Halu toiseen yhdistyy Helmi Jalkion kirjoituksissa kolonialististen käytäntöjen vastustukseen.

Oskari Jalkio rinnastaa romanit Karibian asukkaisiin vuonna 1929 *Kiertolaisessa* julkaisemassaan kirjeessä ”Etelän lapsille”. Hän kertoo ymmärtävänsä ”teitä romanit” paremmin tropiikissa ”ikuisen suven maalla”.⁷⁴ Mustalaislähetyksen suhtautuminen romaneihin oli holhoavaa tai Martti Grönforsin sanoin ”hyväntahtoisen halventavaa”.⁷⁵ Jalkion kirjoituksessa niin roma-

67. Auer & Poijärvi 1937, 172–174.

68. Auer & Poijärvi 1937, 172–174.

69. *Naisten ääni* 24.10.1925.

70. Tilli Sonni, Käsikirjoitus.

71. Lewis 2017; Anlin Anne Cheng, Josephine Baker. Psychoanalysis and the Colonial Fetish. *Psychoanalytic Quarterly* LXXV:1 (2006), 95–129; Cheryl E Matias, White Skin, Black Friend. A Fanonian application to theorize racial fetish in teacher education. *Educational Philosophy & Theory* 48:3 (2016), 221.

72. Gayatri Spivak, Can the Subaltern Speak. Teoksessa Cary Nelson & Lawrence Grossberg (toim.) *Marxism and the Interpretation of Culture*. Macmillan 1988; Matias 2016; Sarah Bracke From ‘saving women’ to ‘saving gays’. Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women’s Studies* 19 (2012), 237–252.

73. *Ilkka* 6.4.1929; *Uusi Suomi* 7.12.1924. Lisäksi hän julkaisi artikkelin Mahatma Gandhin suhteesta naisiin, kirjoittaen arvostavasti siitä, kuinka Gandhi näki ihmiset ihmisinä, sukupuoleen katsomatta. *Ilkka* 24.5.1929.

74. Oskari Jalkio, Etelän lapsille. *Kiertolainen* 1.1.1929.

75. Martti Grönfors, *Suomen mustalaiskansaa*. WSOY 1981; Martti Grönfors, From Scientific Social Science to Responsible Research. The Lesson of the Finnish Gypsies. *Acta Sociologica* 25:3 (1982) 249–257; Panu Pulma (toim.) *Suomen romanien historia*. SKS 2012.

nit kuin dominikaanit ”elävät kädestä suuhun”, ja kirjoituksessa on evolutiivisessa hengessä lapsille puhumisen sävy. Sekä halu tulla toiseksi että toisten suojeleminen ja holhoaminen tuottavat eroa tekijän ja kohteen välille.⁷⁶

Suomalaisten asema paikallisessa yhteiskunnassa

Lähteistä piirtyy kuva suomalaisista ryhmän, johon Dominikaanisen tasavallan hallitukset, sekä presidentti Vásquezin että Trujillon aikana suhtautuivat suopeasti.⁷⁷ Eevaleena Melkas on selvittänyt paikallisten näkemyksiä suomalaisista kolmessa Dominikaanisessa tasavallassa ilmestyneessä sanomalehdessä.⁷⁸ Uutisointia leimasivat rasistiset käsitykset eri ryhmistä. Eri-tyisen maininnan ansaitsee Trujillon hallituksen maatalousministeri Rafael Espaillat, joka jo presidentti Vásquezin aikana kuului siirtokuntaohjelman arkkitehteihin. Hän vieraili Villa Vásquezissa vuonna 1930 ja hänen kirjoituksiaan siirtokunnasta julkaistiin *La Opinión* -lehdessä seuraavana vuonna. Suomalaisia luonnehditaan kirjoituksissa yhdeksi Euroopan puhtaimmista valkoisista roduista, jonka avulla mustien haittilaisten tulvan aiheuttamaa epätasapainoa oli mahdollista korjata. Espaillat kuvailee suomalaissiirtolaisia jopa Dominikaanisen tasavallan viimeiseksi pelastusmahdollisuudeksi ”sillä sinisen veren ruiske tasavallan tummuneeseen ruumiiseen saattaa olla ainoa joka voi pelastaa sen kuolemalta.”⁷⁹

Trujillon valtaantulo vaikutti suomalaissiirtokuntaan siinä mielessä, että tuki asutustoiminnalle väheni eikä uusille tulijoille enää tarjottu ilmaista maata. Sekä Helmi Jalkio että Tilli Sonni kuvailevat Vásquezin syrjäyttäneitä ”vallankumousta”: tunnelma oli levoton, ja sotilasryhmät kivääreineen ammuskelivat. Villa Vásquezin nimikilpi ammuttiin rikki, koska siirtokunta oli nimetty vallasta syöstyin presidentin mukaan. Uudelta nimeltään se oli Villa Isabel, ilmei-

sesti Monte Cristin kuvernöörin Isabel Meyerin mukaan.⁸⁰ Paikalla ollut espanjalainen selitti Tilli Sonnille, että Vásquezin parannus- ja siirtolaispolitiikka oli vienyt maan taloudelliseen ahdistukseen, minkä seurauksena tämä oli menettänyt kansan tuen. Sekä Helmi Jalkio että Tilli Sonni kuvailivat vallankumousta verettömäksi, joskin pari henkilöä menetti henkensä vahinkolaukausten seurauksena. Rafael Trujillo oli Tilli Sonnin mukaan miellyttävä, hyväkäytöksinen, etevä ja tarmokas mies, joka rautaisella kädellään ohjasi maan erilaisia poliittisia aineksia ja kohensi maan oloja ja turvallisuutta.

Pian vallankumouksen jälkeen uusi presidentti saapui vierailulle siirtokuntaan, ja asukkaat ottivat vastaan presidentin vieraanvaraisin menoin. Vierailun jälkeen Trujillo järjesti siirtokunnalle uuden vesimyllyn.⁸¹ Tilli Sonni kertoo keskustelusta presidentin sisaren luona, jossa läsnä oli myös ”Hollannin konsulin rouva”. Keskustelu koski sitä, pitäisikö uuden kotimaan muuttua, jotta se miellyttäisi maahanmuuttajia, johon Sonni toteaa, ettei pieni vierasmaalainen joukko voisi sellaisesta uneksiakaan. Hän toteaa myös, että sivistynyt ihminen sopeutuu helpommin vieraisiin oloihin.⁸² Käsikirjoituksen perusteella Tilli Sonni seurusteli ”parhaissa piireissä”, ja Tellervo Eronen kertoo omassa kuvauksessaan, että vieraili kuvernööri Meyerin kotona.⁸³ Suomalaisille maanviljelijöille valkoisuus ja eurooppalaisuus näyttävät kääntyneen sellaiseksi ”kulttuuriseksi pääomaksi”, joka antoi pääsyn yläluokan piiriin. Suomalaiset olivat jossain määrin läheisissä väleissä maan johdon kanssa ja ilmeisesti Tilli Sonnin näkemyksen mukaan ”sivistynyt ihminen” ei arvostele vierasta maata.

Vaikka suomalaiset valkoisina eurooppalaisina nauttivat valtaapitävien suosiota, heidän asemansa siirtolaisina tulee ajoittain hyvinkin näkyväksi. Villa Vásquezin siirtolaiset joutuivat vuodesta 1930 lähtien luovuttamaan irtaimen

76. Lewis 2017, 5–6.

77. Tilli Sonni, Käsikirjoitus ja paikalliset lehdet, ks. Melkas 1999, 206–211.

78. Melkas 1999, 206–211. Lehdet olivat *Listín Diario*, *La Opinión* ja *La Información* vuoden 1929 alusta vuoden 1931 loppuun.

79. Melkas 1999, 208–209, Melkaksen käännös lehtiartikkelista Espaillat de la Mota, La inmigración finlandesa, *La Opinión* 21.2.1931.

80. Helmi Jalkio, Suomalaisia tropiikissa. *Aamulehti* 27.7.1930; Tilli Sonni, Käsikirjoitus, 44. Vallankaappaus noteerattiin myös suomalaisissa lehdissä, esim. *Uusi Suomi* uutisoi tapauksesta otsikolla Vallankumous Santo Domingossa 27.2.1930.

81. Tilli Sonni, Käsikirjoitus, 44.

82. Tilli Sonni, Käsikirjoitus, 102.

83. Eronen, Käsikirjoitus.

omaisuutensa osuuskunnalle, jota hallinnoivat paikalliset viranomaiset: ”administraattori”, insinööri, tarkastaja ja maatalousneuvoja. Osuuskunnan virkailijoiden joukossa ei ollut suomalaisia, mahdollisesti kielitaidon puutteen vuoksi. Kielitaitoinen ja maataloutta ymmärtävä Artturi Sonni valittiin edustamaan suomalaisia hallinnon kanssa käytävissä asioissa. Käytännön asioissa, esimerkiksi riisinviljelyyn liittyvissä kysymyksissä, ilmeni kuitenkin erilaisia vaikeuksia. Suomalaisten oli määrä viedä korjaamansa riisi myllyyn, jonka piti maksaa heille sadosta. Väärinkäytöksiä sattui toistuvasti, esimerkiksi siten, että espanjalainen ”administraattori” laittoi rahat omaan taskuunsa. Suomalaisten siirryttyä käyttämään saksalaisen kauppiaan rakentamaa myllyä he saivat maksun riisistä, mutta joutuivat lainaamaan rahaa kauppiaalta ja velkaantuivat.⁸⁴

Suomalaisten asemasta kertovat myös Jalkioiden pojan Alfin vaiheet. Tämä suunnitteli uraakemian insinöörinä sokeritehtaassa, mutta presidentti Trujillo ei sallinut ulkomaalaisten työskentelyä kansallisesti ja strategisesti merkittävän teollisuuden piirissä. Sen sijaan Trujillo teki Alf Jalkiosta Dominikaanisen tasavallan armeijan luutnantin. Alf Jalkio kertoo myöhemmin paenneensa Suomeen, koska ei halunnut sitoutua dominikaaniseen armeijaan.⁸⁵

Esimerkkien valossa suomalaiset näyttävät valkoisina eurooppalaisina olleen varsin hyvässä asemassa Dominikaanisen tasavallan rotuhierarkiassa, mutta vierasmaalaisina siirtolaisina kuitenkin muodollisesti alempiarvoisia verrattuna maan omiin valkoisiin kansalaisiin. Rodulliset hierarkiat ja kolonialismin muovaamat käytännöt mahdollistivat suomalaisten asettumisen alueelle, ja se antoi heille tietynlaista valta-asemaa. Tämä ei kuitenkaan materialisoitunut suoraan taloudellisina tai poliittisina etuoikeuksina.⁸⁶

Johtopäätökset

Niin kutsutun tropiikkikuumeen myötä tropiikit alettiin mieltää luonnollista terveyttä edistävinä alueina erityisesti *Terveys*-lehdessä käydyssä keskustelussa. Aikaisempina vuosisatoina utopiiasiirtolaisuus oli, joitain poikkeuksia lukuun

ottamatta, suuntautunut lauhkealle vyöhykkeelle, erityisesti Pohjois-Amerikkaan. Trooppiset alueet oli Euroopassa mielletty terveydelle vahingollisiksi ja jopa hengenvaarallisiksi. Innostus luonnonmukaiseen elämään ja kasvissyöntiin muutti kuitenkin käsitystä tropiikeista ihmisten mielessä. Terveyden edistäminen sekä mahdollisuus kasvissyöntiin yhdessä taloudellisten ja muiden henkilökohtaisten motiivien kanssa sai noin 140 suomalaista lähtemään siirtolaiseksi Dominikaaniseen tasavaltaan. Siirtolaisten kertomukset ja Viljavakkaa koskevat kuvaukset kertovat kiinnostavalla tavalla suomalaisten statuksesta Dominikaanisen tasavallan rotujärjestyksessä ja samalla suomalaisten asemasta kolonialismin muovaamissa käsityksissä mentaalista maantieteestä ja kansojen hierarkiasta. Rodullinen ajattelu 1920-luvun Suomessa oli yhtä suuressa määrin kolonialismin leimaamaa kuin Karibialla, vaikka kolonialismin historia ja käytännöt poikkesivat toisistaan. Suomalaiset siirtolaiset samastuivat valkoisiin siirtomaaisäntiin ja mielsivät muut maanosat itselleen avoimeksi ja vapaaksi asuttaa.

Voidaanko Viljavakkaa pitää asutuskolonialistisena projektina? Joissakin asutuskolonialismin teoretisoinneissa on määritelty asutuskolonialismin kriteerejä taloudellisen ja poliittisen vaikutusvallan kautta, ja näitä pieni suomalaissiirtokunta ei täytä.⁸⁷ Vaikka suomalaiset näyttävät olleen siirtolaistenkin joukossa jonkinlaisessa erityisasemassa, he eivät nauttineet samoja oikeuksia kuin paikalliset. Esimerkiksi se, ettei Alf Jalkion sallittu astua maalle strategisesti merkittävän sokeriteollisuuden piiriin osoittaa, että siirtolaisilla ei ollut samoja valinnan mahdollisuuksia kuin Dominikaanisen tasavallan koulutetuilla kansalaisilla. Kuitenkin Viljavakka kytkeytyy asutuskolonialismiin monella tavalla. Suomalaiset muuttivat valtion nimenomaan siirtolaisille varaamalle alueelle ja hyötyivät siirtolaisille suunnatuista eduista. Lisäksi Dominikaaninen tasavalta oli vahvasti rasistinen yhteiskunta, jossa rotupolitiikka määritteli paikallisten viranomaisten ja paikallisväestön suhdetta oman maan ryhmiin ja siirtolaisiin. Tässä rotuhierarkiassa suomalaiset valkoisina, pääasiassa keskiluokkaan

84. Tilli Sonni, *Käsikirjoitus*, 32–36.

85. Alf Jalkio, *Amerikan uutiset* 9.5.1991; *Släkt och hävd* (28) Terjärv hembygdsförening 1996.

86. Ks. myös Tuori 2019.

87. Elkins & Pedersen 2005.

lukeutuvina siirtolaisina olivat edullisessa asemassa. Ihanneyhteisöä rakentamaan lähteneet suomalaissiirtolaiset näyttävät pitäneen rotupolitiikkaa melko ongelmattomana kontekstina – rodullinen ajattelu 1920-luvun Suomessa lie-nee ollut niin vahvaa, ettei se haastanut Trujillon rotupolitiikkaa, ainakaan ääneen. Vaikka jotkut suomalaiset ilmaisivat myötätuntoa ja antoivat apua diktatuurin vainoamille haitilaisille, vallitsevaa rotujärjestystä ei juurikaan kyseenalaisteta ainakaan tätä tutkimusta varten luetuissa lähteissä. Suomalaisten teksteistä välittyy pikemmin tyytyväisyys siitä, että juuri suomalaisia kohtaan suhtauduttiin Dominikaanisessa tasavallassa myönteisesti. Näyttääkin siltä, että sekä eurooppalaiset siirtolaiset että siirtomaita hallinneet ihmisetkin tarvitsivat rodun kategoriaa paikkaamaan modernien ihanteiden ja kolonialistisen väkivallan välistä ristiriitaa. Tämä ristiriita näyt-tyytyy Viljavakan suomalaissiirtokunnassa oma-laatusella ja valaisevalla tavalla. Kolonialismin

myötä syntynyt rodullinen järjestys on ollut sen synnyttänyttä järjestelmää sitkeämpi, ja kuten Viljavakan esimerkki osoittaa, myös siirtolais-ten kotimaalla, rodulla ja yhteiskuntaluokalla on merkitystä. Viljavakan suomalaissiirtokunnan tutkiminen rodun ja asutuskolonialismin näkö-kulmasta tuo näin lisää ymmärrystä siihen, miten sinänsä hyvään pyrkivät hankkeet kietoutuvat kolonialismiin. Näemmekin, että Viljavakka oli asuttajakolonialistinen hanke asutuskolonialis-min muovaamassa valtiossa.

Laura Hollsten on yliopistonopettaja ja ympäristöhistorian dosentti Åbo Akademiassa.
Sähköposti: laura.hollsten@abo.fi.

Salla Tuori on vapaa tutkija Siirtolaisuusinstituutissa.
Sähköposti: salla.tuori@utu.fi.